

L'ACTIVITAT GEGANTERA AL VENDRELL (1775-1930)

RESUM

Les primeres notícies de l'activitat gegantera a la vila del Vendrell s'inicien ja al darrer quart del segle XVIII, quan l'any 1775 la Confraria de Santa Anna, que agrupava els menestrals vendrellencs, va adquirir-ne una parella per concórrer a les processons i seguicis festius vilatans. Al llarg del segle XIX diferents fonts d'informació i relats literaris van deixant constància d'una intermitent actuació de parelles de gegants de lloguer en les diades de la Festa Major. Més esporàdica és la presència gegantera durant les tres primeres dècades del segle XX, tot i que com a mínim apareixen dues notícies referides al quefer geganter en cada decenni. L'any 1930 suposa una fita important per al fet geganter a la vila l'adquisició d'una nova parella de gegants vendrellenca, que s'incorpora definitivament al panorama lúdic de la vila i obre les portes a un llarg període de presència gegantera local en festes cíviques i religioses al llarg de tota la resta del segle XX. L'any 1986 es crea una colla estable de geganters que l'any 1997 incorporen al grup una parella de gegantons. En aquests darrers anys la colla ha anat incorporant quatre nous nans a la comparsa als anys 2000, 2001 i 2002. L'any 2002, amb motiu de la bianual fira d'entitats, Entimosta, celebrada al Vendrell del 18 al 20 d'octubre, el grup de geganters del Vendrell presentava públicament el projecte d'una nova parella de gegants grallers; un projecte que es va materialitzar per la Festa Major de l'any 2003, en què es varen estrenar.

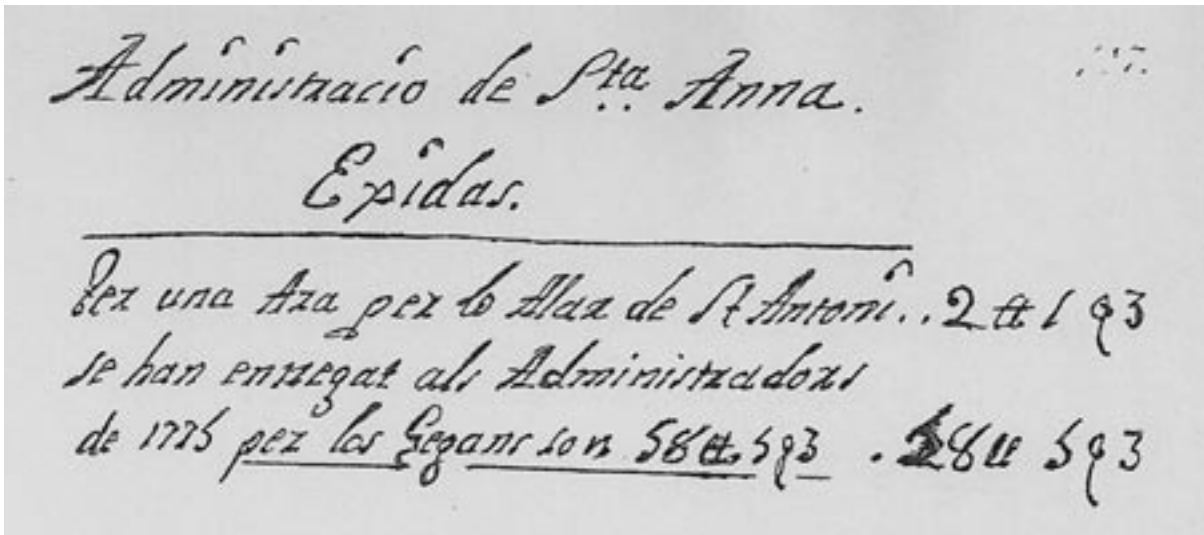
ABSTRACT

The earliest news about the Giant Carriers tradition in the town of El Vendrell date back to the last quarter of the 18th Century. In 1775 Santa Anna's brotherhood, which gathered the artisans in town, purchased two giants to attend the processions and celebration parades held in El Vendrell. Throughout the 19th Century different information sources and literary stories provide evidence of discontinuous performances of couples of giants that were hired during the summer festival. The presence of giants during the first three decades in the 20th Century is even more sporadic, although there are at least two pieces of news referring to the Giant Carriers tradition in each decade. An outstanding goal for this tradition in El Vendrell was reached in 1930 when a new couple of giants were purchased and became part of the leisure scene on a permanent basis. This gave way to a long period of giants being present in the local celebrations, both civic and religious, for the remaining 20th Century. A stable group of Giant Carriers was founded in 1986 which, in 1997, incorporated a couple of small giants. In the last few years, the group has incorporated four new dwarves, namely in 2000, 2001 and 2002. Lately, on the occasion of the Biannual Fair of Civic Organisations "Entimosta" held in el Vendrell between 18th and 20th October 2002, el Vendrell's Giant Carriers group made a public presentation of the designs of a new couple of giants depicting a type of Catalan clarinet players. This project materialised during the summer festival in 2003, when they were inaugurated.

1. LES PRIMERES NOTÍCIES: ELS GEGANTS DEL SEGLE XVIII

Les primeres notícies de la presència d'una parella de gegants al Vendrell la recull ja l'any 1896 l'historiador vendrellenc Jaume Ramon i Vidales. Ramon en el seu estudi sobre les antigues confraries parroquials, que va publicar aquell any, recull en tractar la Confraria de Santa Anna:

1775.- Es treu de l'arxiu i s'entrega als administradors 58 lliures 5 sous i 3 diners per els gegants; i en 1777 per a compondre'ls 4 lliures 2 sous i 6 diners.- Molt ens estranyen aquestes dues partides, puig no havíem sentit a dir que hi hagi hagut mai gegants en nostra vila, emperò cantin papers i mentin barbes; és un fet del que no se'n pot dubtar.⁽¹⁾

Document dels comptes de l'administració de la Confraria de Santa Anna on consta reflectit el pagament de 58 lliures, 5 sous, i 3 diners per a l'adquisició d'uns gegants l'any 1775. (AHPV)

Un altre estudiós de temes locals entre 1929 i 1930 fou el capellà agregat a la parròquia vendrellenca Mn. Frederic Martí Albanell, en concret Martí va ser vicari coadjutor de la parròquia vendrellenca fins a l'octubre de 1929. Aquest sacerdot va publicar al setmanari *El Baix Penedès* diferents articles sobre l'orgue parroquial, coincidint amb la restauració de 1929 i sobre l'altar Major l'any 1930, tots dos varen sortir editats després en forma d'opuscle. Amb l'arribada dels gegants a l'octubre de 1930, Martí va publicar dos articles⁽²⁾ al setmanari local "amb motiu de la recent adquisició popular dels gegants i nans que ha fet la vila del Vendrell"; en aquest estudi l'autor ressalta novament que:

La vila del Vendrell també antigament posseïa gegants, segons es veu en el llibre de l'Administració de Santa Anna, on en l'any 1775 diu: 'se treu del arxiu y s'entrega als administradors 58 lliuras 5 sous i 3 diners pera los gegants' i en 1777 hi ha la següent nota: 'pera compondre'ls 4 lliuras 2 sous y 6 diners'.⁽²⁾

Una consulta als llibres de confraries parroquials del darrer quart del segle XVIII ens mostra com al llibre de comptes de confraries de 1774-1778/80, en les sortides referents a l'Administració de Santa Anna, pàgina 107, consta:

Administració de Sta. Anna.

Exidas.

Per una Ara per lo Altar de St. Antoni ..2 lliuras, i sou 3 diners

Se han entregat als Administrados de 1775 per los Gegants son 58 lliuras, 5 sous 3 diners."⁽³⁾

Per fer-nos una idea del que suposaven 58 lliures en aquella època podem aportar, per exemple, que l'any 1778, quan els administradors de Santa Anna de 1777 donen compte al rector de la seva administració, es fa constar que: "*los Administradors feren lo Relaule de St. Pelegri y ne pagaren sent quaranta sinch lliuras*".⁽⁴⁾

Una altra referència econòmica pel que fa als treballs d'un escultor en aquesta època la localitzem en els comptes de l'Administració de Sant Gregori, amb la següent nota: "*Nota de lo que segueix. Al gener de 1780 se determinà fer un tabernacle de St. Gregori, y se ajustà ab Miquel Galseran Escultor de Vilafranca fusta y mans 75 lliuras y ab Joseph Balasch Dorador de Vilafranca per doralo 42 lliuras. Suma lo fer y dorar 117 lliuras*".⁽⁵⁾

Entrant més directament en l'aspecte geganter podem aportar algunes referències conegudes de despeses econòmiques relatives a la construcció i reparació de gegants o nans en aquesta època. Així sabem que l'escultor i fuster Josep Vila va rebre, el 21 de juny de 1774, dues lliures i deu sous "*per la fusta y mans que se a empleat per los dos nanos que afet lo Sr. Ignasi Espasa*".⁽¹²⁾

L'any 1747 l'escultor Josep Vila rebia del clavari del comú de Reus catorze lliures "*per aver treballat la geganta xica, que rompi lo any pasat lo xofli*".⁽¹²⁾

El 5 de juliol del mateix any el dorador Francisco Vallès rebia del clavari del comú reusenc la quantitat de 3 lliures i 10 sous "*per lo treball de ancarnar lo cap y mans de la jaganta*".⁽¹²⁾

Pel que fa a la segona notícia que recullen tant Ramon, l'any 1896, com Martí Albanell, l'any 1930, referent a les despeses consignades en els comptes de la Confraria de Santa Anna de 1777 pels gegants, cal apreciar que, segons l'encapçalament dels comptes, són els administradors de 1776 qui donen compte del seu any de gestió amb data de 25 de desembre de 1777. L'administrador Joan Nin, sastre d'ofici, declara:

Joan Nin ha gastat per sera com ho ha fet constar ab recibos 6 lliuras 8 sous 8 diners.

Mes ha gastat per fer compondrer los gegans hi ha fet constar ab recibo 4 lliuras 2 sous 6 diners.⁽⁴⁾

Joaquin Figueras ha gastat ab seua
 com ho ha fet constar ab resibo 14^{tt} 5^q 6
 Joan Mir ha gastat per seua com ho
 ha fet constar ab resibo 6^{tt} 8^q 8
 M^e ha gastat per fer compondre
 lo gegant ho ha fet constar ab resibo 4^{tt} 2^q 6
 Estopi Saler ha gastat ab seua ho
 ha fet constar ab resibo 12^{tt} 8

Detall dels comptes que els administradors de la Confraria de Santa Anna de 1776 rendiren al rector del Vendrell al desembre de 1777, on consta una partida destinada als gegants. (AHPV)

Així doncs, sembla haver-hi una continuïtat en les sortides d'aquests gegants adquirits per la Confraria de Santa Anna l'any 1775, ja que els administradors de l'any següent constaten una despesa per tal de compondre'ls, que interpretem com a muntar tot incloent-hi les diferents tasques d'arranjament, portants i músics d'acompanyament que podria comportar la seva sortida al carrer.

Una tercera notícia de l'activitat d'aquesta parella de gegants vendrellenca la localitzem en els comptes d'una altra confraria vendrellenca de l'època, es tracta de la Confraria del Santíssim Sagrament, més popularment La Minerva, que agrupava la pagesia vilatana. En els comptes de 1777 d'aquesta confraria consta que "lo gastat en dit any es" i en el detall de despeses donades per l'administrador Rafel Vidal consta novament una partida destinada a:

fer compondre los Gegants ho ha fet constar de resibo 4 lliuras, 2 sous i 6 diners.⁽⁶⁾

Curiosament la mateixa quantitat que els administradors de Santa Anna de 1776 declaren haver gastat per fer sortir la parella. Cal tenir present que la Confraria del Santíssim Sagrament tenia al seu càrrec totes les festes dedicades a Crist, excepte la diada de la Transfiguració que per ser titular de la parròquia anava a càrrec dels obrers i sagristans,⁽¹⁾ especialment tenia cura de l'organització de la diada del Corpus Christi i de les festes de la seva vuitada; aquesta dada ens fa pensar en la possibilitat que la Confraria fes sortir aquell any 1777 els gegants adquirits pels confreres de Santa Anna l'any 1775 a la processó de la diada del Corpus.

Lo q'avitat en dit any 1777.

Per Rafel Vidal pagat al raudeler Joan Anton Vidal de sexa 10 li de ma arxada da ho ha fet comtax de xeribo 43 1/2 11 1/2

Per adobar las pozas de la bodega del blat de la minzera ho ha fet comtax de xeribo 1 1/2 50 1/2

Per fer compondre los Gegants ho ha fet comtax de xeribo 4 1/2 2 1/2

Per ali per las llanias ho ha fet comtax de xeribo 6 1/2 12 1/2

Suma 55 1/2 16 1/2

Detall dels comptes donats pels administradors de la Confraria del Santissim Sagrament l'any 1777, on l'administrador Rafel Vidal fa constar una despesa referida als gegants. (AHPV)

A la vila hi ha constància de l'existència en aquesta època d'un ball de valencians, que actua en una festa a l'Arboç al gener de 1770; també una notícia més reculada de l'any 1733 sobre l'actuació a Reus d'un ball de bastons vendrellenc i la presència de grallers i d'unes matinades l'any 1784 són algunes breus pinzellades de l'activitat d'altres elements de la cultura popular local al segle XVIII.

Pel que fa a aquesta parella de gegants no se n'ha pogut localitzar cap altra dada, pagament o simple referència en cap altre compte de les confraries locals en els anys posteriors a 1777, tot i que no descartem que les despeses de les seves sortides puguin estar globalitzades en les despeses generals que sobre les festes van presentant els administradors, any rere any, al rector la parròquia.

El que sí que hem localitzat al Llibre d'Ordres de l'Ajuntament és la constatació de l'arribada al Vendrell de la famosa reial cèdula de Carles III, per la qual es prohibia que:

en ninguna Iglesia Cathedral, parroquial o regular haya en adelante danzas, ni gigantes, gigantillos y Tarascas, ni figurones, deviendo cesar semejante práctica en las processiones y demás funciones eclesiasticas.⁽⁷⁾

El llibre d'ordres municipal, que recull les ordres arribades del corregidor de Vilafranca, transcriu també una versió d'aquesta prohibició:

*sobre que en las Iglesias no pueden entrar bailes, ni gigantones para dansar:
Un impreso de la Real Cédula de S.M. dada el 18 de agosto: que en ninguna Iglesia de estos reynos sea Catedral, parroquial o regular, haya en adelante dansas ni gigantones
Como en el impreso se expresa.
Vilafranca 16 de octubre de 1780.⁽⁸⁾*

Els efectes d'aquesta prohibició foren més o menys estrictes segons les autoritats de cada indret, de tota manera, tal com comenta el conegut folklorista Jan Grau, "Els gegants, però, sembla que van continuar sortint a les festes i només els eren vetades les processons i els actes religiosos".⁽⁹⁾ Com a exemple Grau recull el fet que a Barcelona la prohibició trobà un ferm defensor en la persona del capità general del principat, càrrec que entre 1790 i 1796 va ocupar el marquès de las Amarillas; el seu successor, Agustí de Lancaster, va indultar els gegants l'any 1798 i ja varen sortir novament pel Corpus d'aquell any.⁽⁹⁾

Nosaltres desconeixem, ara per ara, dades concretes a l'entorn dels efectes que la prohibició de la reial cédula de Carles III va tenir sobre la parella de gegants vendrellenca adquirida per la Confraria de Santa Anna l'any 1775.

2. PRESÈNCIA GEGANTERA AL VENDRELL AL SEGLE XIX

Entrant ja al segle XIX, cal ser conscients que no hi ha notícies que la parella de 1775 tingués una llarga continuïtat en el temps i tampoc que la vila n'hagués adquirit una altra de pròpia per a l'animació de les festes locals. Aquestes conclusions són fàcilment deduïbles de les paraules de Jaume Ramon:

no havíem sentit a dir que hi hagi hagut mai gegants en nostra vila, emperò cantin papers i mentin barbes; és un fet del que no se'n pot dubtar".⁽¹⁾

Ramon escriu això l'any 1896, després de descobrir, amb una sorpresa, que sap traspasar magistralment al paper, que els comptes de Santa Anna de 1775 recullen l'adquisició d'una parella de gegants local. Jaume Ramon, tot i que havia nascut l'any 1846, no havia pogut recollir mai per fonts orals cap record de l'existència de la parella, ni ell mateix en la seva infantesa recorda l'existència d'una parella de gegants local; en conseqüència, els gegants i nans que al llarg del segle XIX varen actuar en les festes vendrellenques eren de lloguer.

1850

Una de les primeres festes majors on es constata la presència dels nans és la de l'any 1850, el programa d'actes que es va publicar al *Diario de Barcelona* del 22 de juliol de 1850 anuncia per al dia 25 de juliol la sortida dels balls "*la Mogiganga, Diablos, Pastorcillos, Malcasados, Gitanos, Palitroques, Enanos etc.*"⁽¹⁰⁾

2.a. Testimonis escrits i relats literaris

De la presència gegantera al Vendrell cap a la segona meitat del segle XIX, en tenim coneixement pels treballs i articles d'alguns escriptors vendrellencs, que varen deixar constància escrita d'alguns dels seus records d'infantesa. Un d'aquests escriptors és en Ramon Ramon i Vidales (1857-1916), germà d'en Jaume, fou un prolífic saineter, escriptor i articulista especialment interessat pel tema costumista. En el seu article de costums "Recorts de Noy",⁽¹¹⁾ publicat l'any 1900, ens descriu tota una colla de detalls d'una vigília de Festa Major de la seva infantesa, en la qual retrata perfectament la presència dels gegants, un relat que ens trasllada a la dècada dels anys 60 del segle XIX, quan uns gegants i uns nans de lloguer animaven la Festa Major del Vendrell:

"arribavam á la Plassa Major, de la Constitució [...] esperavan toquessin las dotze, hora senyalada pera la surtida de la comitiva que anava á recorre la vila al só de la Cobla, acompanyant al pregoner [...]. De cop, un desafiant unísono, cridant: –Ara!... ¡ ara!... 'ls gegants ¡... – resonava á la plassa, acullint la aparició dels alts personatges, que eran trets de la casa de la vila, ajeguts, á pes de brassos, y colocats un á cada costat de la portalada, sèrios, encarcerats, vestint una indefinida indumentària, tan indefinida com lo color y calitat de las robas, que's veyá que molts anys endarrera devian haver sigut velluts y sedas de llampants colors; y seguidament surtían los nanos, de caps estrafets y abonyagats, de estrasfalarias y ridiculas fisomías, més tronats y espellifats que'ls seus companys de glorias y fatigas, los senyors gegants."⁽¹¹⁾

"Tocavan las dotze [...] reñilavan las grallas ab són alegre espinguet, ballavan los gegants y'ls nanos [...] La comitiva travessava la plassa precedida de la maynada, saltant alegrament al compás del terrabastall que feyan las grallas, la música, las timbalas y'ls flubiols que acompanyavan als gegants y nanos."⁽¹¹⁾

Ramon Ramon ens detalla que fins i tot l'acompanyament musical propi dels gegants i dels nans anava a càrrec d'uns flabiolaires, en els seus records de noi.

Un segon treball del mateix Ramon Ramon publicat l'any 1908 sota el títol de "L'enderroc del castell", al periòdic vallenc *La Crònica de Valls*, també recull la presència dels gegants en una descripció d'una Festa Major amb actuació castellera inclosa:

Totes les farandoles populars que á la sortida dels Divins Oficis acompanyaven al Magnífic Ajuntament, han ballat llurs pasadas y corrandas davant la casa de la vila; ha cesat tot el garbuix festivol y alegroi de tonades populars que acompanyaven les evolucions d'aquells, els Gegants, lluides les seves habilitats dansaires, desapareixen seriosos, encarcerats, am prosopopeia, carre enllà."⁽¹³⁾

Aquest article de costums, amb lleus variants, l'havia publicat amb el títol de "Costums que es perden y records que fugen" al setmanari vendrellenc *Baix Penedès* del 25 de juliol de 1908, en la vigília de la Festa Major vendrellenca.

Un altre dels vendrellencs que deixa constància de la presència gegantera al Vendrell en la dècada dels anys 60 del segle XIX és en Josep Aixalà i Casellas (el Vendrell 1860 - l'Havana

1944). Aixalà, que va marxar cap a Cuba l'any 1878, recorda l'any 1930, en una carta-article datada a l'Havana el 8 de novembre del 1930, uns detalls sobre el perruquer dels gegants de la seva infantesa:

Ah! Me'n descuidava, noi! En el meu temps, el ceptre de l'elegància en pentinats l'ostentava el senyor Congost "el perruquer" com li dèiem, i a casa del qual els diumenges a la tarda hi feien la manilla el meu bon pare, el senyor Ramon Angulo, el senyor Rovira (Jan de la Pobla), temps patriarcals en la meva memòria! On sou ja?

Ara, és l'excel·lent perruquer Joan Casellas, qui ha sabut complir de manera patriòtica i professional en aquesta etapa de "gegantines" aportacions, amb desprenament i saviesa ben falaguers.⁽¹⁴⁾

Els gegants vells de l'Arboç (1827) en la fotografia més antiga coneguda de la parella. Porten els vestits estrenats l'any 1897. Són la parella de gegants que van actuar al Vendrell per la Festa Major de 1876. (Foto: Anna M. Zorrilla.)

2.b. Més dades històriques

1876

No és fins a l'any 1876 que tornem a tenir referències concretes i precises a l'entorn de l'actuació d'una parella de gegants a la vila, en aquest cas és de la mà del *Diario de Reus* del primer d'agost de 1876, que publica una crònica a l'entorn de la Festa Major vendrellenca d'aquell any:

El dia 25 nos visitaron los gigantes de Arbós, que fueron recibidos con dulzainas y la música de la sociedad La Nova.⁽¹⁵⁾

Pel que fa a la Societat La Nova, val a dir que, segons recull un altre escriptor vendrellenc, en aquest cas Narcís Bas i Socias en la seva obra *La Nari*:

El jovent vendrellenc estava (1876) escisionat en dos bàndols, que culminaven en dugues societats recreatives: El Broquil i la Reforma. La primera de dites agrupacions venia domiciliada al Tívoli [...] la Reforma tenia el seu estatge social al teatre de la plaça dels Alls i tenian la seva orquesta respectiva, les dugues societats la del Xacolata i la del Blanco. [...] El Xacolata dirigia la música que actuava a El Broquil . El Blanco- manava la execució de les solfes interpretades pels músics de la Reforma.⁽¹⁶⁾

Pel que fa a l'associació de l'adjectiu nova o vella a les dues entitats vendrellenques, en Jaume Carner ens en fa cinc cèntims i ens permet alhora identificar clarament l'orquestra que va rebre els gegants de l'Arboç a la seva arribada al Vendrell. Ens diu Carner que: *“Era aquell temps del ‘Broquil’ i ‘La Reforma’ de la Nova i la Vella”.*⁽¹⁷⁾

Així doncs, el Tívoli era la seu del Broquil i la Societat La Nova i El Centro era la seu de la Reforma i la Societat La Vella. Pel que fa a l'orquestra que va actuar l'any 1876 va ser la del “Xacolata”, renom amb el qual era conegut el seu director, en Francesc Juliachs Català (1834-1902), formació musical molt coneguda en aquella època amb el nom artístic d’“Orquesta del Sr. Juliachs” i el nom popular de Cobla del Xacolata.

1877

L'any 1877 novament tenim constància de la sortida d'una parella de gegants i també d'una colla de nans, així ho recull el programa d'actes que porta data de 15 de juliol i que es va publicar el diari tarragoní *La Opinion*, en el seu número del 24 de juliol, tot anunciant que a les dues del migdia del dia 25: *“Saliendo en seguida a recorrer las calles de la población un sinnúmero de bailes, que se estan organizando, entre los que cuentan ‘xiquets de Valls’, ‘Diablos’, ‘Palitrocas’ [...] ‘Gigantes’ y ‘enanos’ incluso el célegre ‘Drach’, acompañados de las músicas que les son propias, como gaitas, dulzainas, pitos y tamboriles.”*

Capçalera del programa anunciador dels actes de la Festa Major del Vendrell de 1877, que destaca la sortida d'una parella de gegants i uns nans.

1897

Ens cal fer ara un salt quantitatiu en el temps, ja que la propera notícia sobre l'activitat gegantera al Vendrell no ens arriba fins al cap de vint anys, concretament fins a les festes del Carnaval de l'any 1897. Així, al setmanari local *El Vendrellense*, de finals de febrer de 1897, localitzem la següent gasetilla, que deixa constància de l'actuació d'uns gegants i nans durant els actes festius del dilluns de Carnaval:

“la tarde de el lunes último, gracias á la sociedad coral la Lira, resultó una tarde de fiesta completa. Dicha sociedad, como torna- boda del magnífico baile que había celebrado el día antes, organizó una mascarada humorística que hizo echar á la calle á todo el vecindario haciéndole destornillar de risa. Presentó muy bien parodiada toda la impedimenta que abre la marcha de una procesión de fiesta mayor; llamando la atención especialmente los enanos, que eran de verdad, los gigantes, una colla completa de Xiquets de Valls con las grallas; yendo á retaguardia unos húngaros con dos osos humorísticos y un carro con el popular ‘Moixó fogué’, y cerrando la comitiva la orquesta.”⁽¹⁸⁾

Aquest mateix any, 1897, es constata novament la sortida dels nans per la Festa Major, tot i que el programa publicat a la primera pàgina pel setmanari local *El Vendrellense* de 18 de juliol no els anuncia, sí que surt ressenyada per partida doble la seva participació en les festes a través dels comentaris “Ecos de Fiesta Mayor”, publicats en el mateix setmanari del primer d'agost de 1897:

después de cuatro dias de músicas, fuegos artificiales, descargas y trabucazos de Marcos Vicente y de su acompañamiento, petardos de las carretillas de los diables, grallas, Xiquets de Valls, cabezudos, repiques de campanas...

Pel que fa a l'entrada de la processó al temple el dia 26, torna a insistir el cronista en el fet de la sortida dels nans aquell any:

las campanas al vuelo, la fachada de la iglesia risueña, iluminada, los enanos y danzas populares bailando al son de los rusticos instrumentos...

1899

L'any 1899, tornem a constatar la presència de una parella de gegants i uns nans anunciats per la Festa Major. Així tant el programa de mà com la premsa local *El Vendrellense* de 3 de juliol anuncien en els mateixos termes la sortida ja per al dia de sant Jaume a “recorre'ls carrers los populars balls comparsas de Bastonets, Diables, Dames y Vells, Gegants, Nanos y altres.”

Passades festes novament el setmanari local *El Vendrellense* es fa ressò d'un incident còmic que hi hagué al vespre del dia 27 de juliol durant la representació de la sarsuela *Gigantes i Cabezudos* al teatre del Casino Circo (després Centro Vendrellense). En aquesta representació lírica van prendre part els nans que varen sortir al carrer durant els dies de festa junt amb els gegants:

en la representación de la mencionada obra ocurrió un incidente que así como resultó cómico, por no haber tenido consecuencias desgraciadas, pudo resultar trágico. Uno de los cabezudos, á lo mejor de la danza, no reparó que se iba sobre las candilejas y pasando por encima de estas cayó en medio de la orquesta, derribando atriles y partituras, causando la alarma consiguiente sin otras consecuencias. El cabezudo fue reintegrado al escenario después de algún trabajo que costó sacarlo de entre los músicos, sillas y atriles.⁽¹⁹⁾

Actes anunciats en el programa de mà de la Festa Major del Vendrell de 1899, que cita la presència dels “Gegants i nanos”. (Col. V. Carné).

**TAULA CRONOLÒGICA DE LA PRESENCIA GEGANTERA DOCUMENTADA
AL VENDRELL SEGLES XVIII-XIX**

ANY	1775	1776	1777	1850	1876	1877	1897	1899
MOTIU	Festa Confraria Sta. Anna	Festa Confraria Santa Anna	Festa Confraria Santa Anna i Corpus	Festa Major	Festa Major	Festa Major	Carnaval i Festa Major	Festa Major
GEGANTS	X	X	X		X	X	X	X
NANS				X		X	X	X
ORIGEN	Local	Local	Local		L'Arboç			

3. ELS GEGANTS AL VENDRELL AL SEGLE XX (1907-1930)

La primera referència que tenim de l'activitat gegantera al Vendrell al segle XX és precisament el primer document gràfic conegut fins ara que plasma la sortida d'un parell; en la foto apareix una geganta, en una festa vendrellenca de principis del segle.

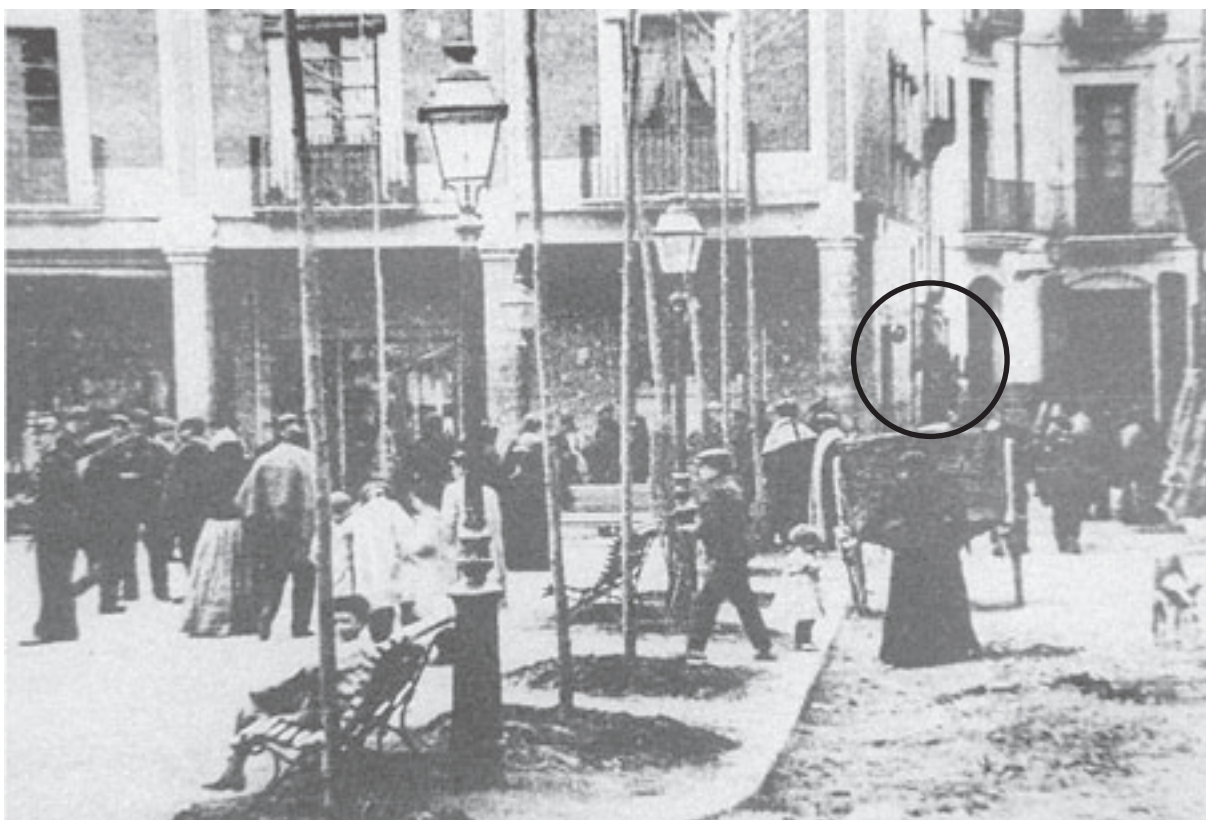
Aquesta imatge fou localitzada per l'historiador local Jaume Ruart i Güixens l'any 1985; es tracta d'una antiga postal que mostra la plaça Nova vendrellenca editada per A.T.V. (Àngel Toldrà Viazo) número de sèrie 1233. Ruart, en una acurada observació de l'original, va localitzar una geganta o gegantona de perfil, recolzada en una de les primeres cases del final del carrer Alt, prop de les voltes de la plaça Nova. Es tracta d'una fotografia indatada, que estudiada amb cura ens permet observar una colla de detalls que ens poden permetre establir una hipòtesi cronològica per la seva datació.

En primer lloc els arbres de la plaça són plataners; per tant, és posterior a l'any 1900, en el qual a la plaça encara hi havia acàcies; aquests arbres foren substituïts per plataners l'any 1905, tal com podem llegir al setmanari *La Comarca de Vendrell* de 20 de maig de 1905:

De los 18 plátanos que se plantaron en la Plaza Pi y Margall, han vivido 16...

En segon lloc la fotografia va ser presa durant l'hivern, ja que els plataners, a més de ser molt joves, no tenen fulles. Pot tractar-se d'una festa o diada de Carnaval, ja que en un dels angles de la plaça es localitzen clarament algunes disfresses. També resulta interessant observar que alguns dels plataners semblen acabats de plantar, ja que la terra del voltant de les soques apareix tota remoguda, com si es tractés d'una replantació o renovació de l'arbreda del passeig.

En aquest sentit hem intentat localitzar alguna pista a l'entorn d'aquesta replantació d'arbres a la plaça Nova cap a principis del segle XX, i hem localitzat una interessant notícia al

Detall de la postal núm. 1.233 de la col·lecció d'imatges d'Àngel Toldrà Viazo, on Jaume Ruart va localitzar una geganta (al fons de la imatge a la dreta). Pot datar-se pel febrer de 1907. (AHCV).

setmanari *Baix Penedès* de 23 de febrer de 1907, on podem llegir:

Se han substituït els arbres morts que hi havia a la plassa de Pi y Margall. Al arrencarlos se pogué notar que la terra estava materialment impregnada de las emanacions dels escapes de la canonada del gas, quins s'han buscat a fi d'evitar-los. També s'han aixamplat els clots, tirant-hi algunas barrinadas per rompre la propera roca. Es de creure que ab el treball que s'hi ha fet y ab el cambi de la terra dels clots els arbres podran arrelar-hi ab més facilitat. També s'ha tret, substituint-lo, el plàtano mort de la plasseta de las garrofas.

Si atenem a aquesta notícia, podríem establir com el 1907 l'any en què fou feta la fotografia en què apareix la geganta localitzada per Jaume Ruart.

1908

Del que sí que no hi ha cap dubte és de la participació d'una parella de gegants l'any 1908, en els actes de la revetlla de sant Pere, organitzats per la societat coral La Lira Vendrellenca. D'aquest fet, se'n fa ressò novament la premsa local, en aquests termes:

La nit del dissabte passat la Societat coral "la Lira" va celebrar el seu ball de carrer de consuetut anyal, ab grallas (els Romeas), precedit de la indispensable cercavila, á la qual enguany hi assistí una parella de gegants humorístichs molt ben arranjats, lo que va fer que durant el curs fos gran el divertiment del públich.

La cerca-vila passà després á recullir las cocas á cal forner y portadas solemnialment al local social, ahont foren consumides, com es de presumir, finidas las balladas, quinas se van veure molt animadas.⁽²⁰⁾

1913

Passem ara a la Festa Major del 1913, any en què la vila va celebrar una lluïda festa "a honor de la Patrona de la vila Santa Agna i en homenatge a l'il·lustre bacteriòleg Dr. D. Francisco Murillo i Palacios en agraïment a la seva decisiva cooperació en la extinció de l'epidèmia de l'any 1911".

El setmanari *Baix Penedès*, de 19 de juliol de 1913 núm. 381, publica el programa de festes i anuncia per al dia 25 de juliol: "A quarts de tres de la tarda se repartirán a la casa de la vila donos de comestibles als pobres de la població, tot seguit sortirán a recorre la vila els Xiquets de Valls, ball de pastorets, Nanos de Tarragona i demés comparces populars".

La presència dels Nans de Tarragona, un dels conjunts històrics peculiars del seguici festiu del país, ens aporta una nova notícia de la presència del cartronatge festiu en la Festa Major del Vendrell.

La comparsa dels nans de Tarragona, obra de l'artista tarragoní Bernat Verderol i Roig, varen animar la Festa Major del Vendrell de l'any 1913. (Fons Amades.)

1917

L'any 1917 tornem a tenir notícies de la participació de gegants i nans a la festa gran vendrellenca, el programa de mà de les festes acuradament editat per la impremta Ramon del Vendrell, anuncia per al matí del dia 26 de juliol la sortida de les matinades:

dirigintse a l'estació per rebre la tan acreditada Banda de la Creu Roja de Barcelona [...] reunintse alli amb els dos gegants i sis nanos, organitzant-se seguidament un vistós i sara-gater CARROUSEL.

Per al dia 26, diada principal de les festes, el programa ens indica que a la tarda “*les dances, els Xiquets, gegants i 'ls nanos recorreran els carrers, escampant animació per tot arreu...*”.

Passades festes el setmanari *Baix Penedès* ens indica en la columna “De la prop-passada Festa Major”, que el dia de santa Anna:

“El Carrousel.- Motivat per l'arribada de la Banda de la Creu Roja de Barcelona, i aprofitant la primera sortida d'una parella de gegants i sis nanos es congregaren al carrer del Dr. Robert, devant de la estació, totes les dances populars, els xiquets de Valls i tot l'element bullanguer de les festes, organitzant-se una vistosa comitiva que feu una seragatera i deliciosa cercavila que deixondí més aviat de l'hora acostumada als vendrellencs. La novetat dels gegants i dels nanos va fer llevar a tota la gent menuda i a no pocs dels grans. Fou aquest un nombre que predisposà als ànims a festa i alegria, essent celebrat per tothom per la nota de color amb que feu començar la diada.”⁽²¹⁾

D'altres dades sobre aquesta actuació geganterera les hem localitzat al fons documental de l'Arxiu Comarcal del Vendrell, on hem pogut veure el contracte entre la Comissió de Festes de l'Ajuntament i l'empresari adornista de Barcelona Arcadi Escaler pel lloguer dels gegants i sis nans que prengueren part en la Festa Major vendrellenca del 1917. El citat document consta que:

Dia 26; a las 7 de la mañana, a la llegada de la Banda de la Cruz Roja en dicha villa, disparo de tres morteretes grandes como mínimo; dos gigantes, seis enanos con sus correspondientes hombres, flauta, tamborino, etc, etc, todo lo cual quedará ya a la completa disposición de la Comisión de fiestas por todo el dia 26 y siguiente 27 hasta las 7 de la tarde como mínimo.

Firmen el contracte per la Comissió de Festes Josep Mumbrú i Llorenç Bové i l'adornista Arcadi Escaler.

Un altre document que acredita la presència dels gegants i nans per la Festa Major de 1917 és una carta datada a Barcelona el 3 de juliol de 1917 dirigida a l'impressor J. Ramon per la qual Arcadi Escaler, empresari de la casa El Ingenio, informa dels preus dels diferents efectes llogats a l'empresa barcelonina per la comissió de festes vendrellenca. Pel que fa al tema dels gegants fa constar que:

2 gegants y 4 nanos, comprés homes, flaviol, tamborino, noys, trens, etc. 500 pessetes.

Carta de l'adornista Arcadi Escaler de la casa "El Ingenio", on concreta alguns dels aspectes de la contractació d'una parella de gegants i quatre nans per animar la Festa Major del Vendrell de l'any 1917. (AHCBP)

Cal deixar constància que si bé inicialment es va proposar la presència de tan sols 4 nans, finalment, segons el text del contracte i les cròniques periodístiques, es va renegociar i varen ser 6 les figures que van acompanyar la parella de gegants en els actes festius.

El Ingenio, l'any 1917, tenia la botiga al carrer de Raurich núm. 6 i els tallers al carrer de Maignon núm. 7, al districte de Gràcia; tal com consta en la capçalera del paper imprès per correspondència de l'empresa.

1920

Els gegants i els nans retornaren al Vendrell l'any 1920, en aquest cas per la festivitat del Corpus Christi, tot precedint l'inici de la processó del Santíssim Sagrament. De tot plegat, ens en fa cinc cèntims la premsa local:

Ha sigut confiat el penó principal de la processó de SS Corpus Christi al conegut comerciant en vins d'aquesta vila en Francisco de P. Mallorquí, qui ha nomenat cordonistes als senyors don Salvador Sulé Euras, comerciant i don Miquel Castellví, farmacèutic. Es diu que amb vital motiu la diada de Corpus revestirà gran esplendor, havent-se contractat una banda per amenitzar la processó i un ramellet de focs d'artifici per enjegar-lo a la entrada de la mateixa.⁽²²⁾

Enguany ha sigut confiat el penó principal al actiu president del Orfeó Vendrellenc, en Francesc de P. Mallorquí, el qual junt amb elements de l'entitat esmentada, han volgut que tingués resonancia inusitada la bella festa; i no han mancat gegants, i han ballat els nanos i la banda infantil del Asil Naval, de Barcelona, alternava les seves toques amb una orquesta vilatana i focs de bengala completaren el quadre...⁽²³⁾

La vinguda dels gegants i nans per actuar el 3 de juny de 1920 per precedir el seguici de la processó del Corpus sembla que va ser finançada per Francesc de Paula Mallorquí Ambrós, un comerciant majorista de vins que trobem en actiu al Vendrell entre 1918 i 1923, la seva adreça comercial va anar canviant al llarg dels anys; així, l'any 1918 el trobem establert al Paseo Castelar (carretera de Valls). L'any 1920 a la Rambla, s/núm. i finalment l'any 1923 al carrer Sant Magí núm. 11.

1923

Una nova notícia, en aquest cas frustrada, d'una possible actuació de gegants en la Festa Major del Vendrell, la localitzem l'any 1923: el setmanari local *El Vendrellense* ens informa d'un intent frustrat de portar una parella de gegants a la Festa Major d'aquell any:

no es, pues, extraño que nos haya recordado la fiesta mayor de este año, las que con tanto esplendor habíamos celebrado en otros tiempos, que resultaban una de las más típicas, tal como hubiera sido la que acabamos de celebrar, si hubieran figurado los "Xiquets de Valls", "Gegants i Nanos", como habían pensado en principio los organizadores, de no haber surgido de momento, inconvenientes imprevistos.⁽²⁴⁾

1926

L'any 1926, per la Fira de Santa Teresa es torna a portar una parella de gegants i uns nans. En el fons documental de l'Arxiu Històric Comarcal del Vendrell es pot consultar un full mecanografiat que porta per títol "ESBOS DE FESTES. Fires de Santa Teresa de 1926". Aquest esborrany del programa preveu per al dia 16 d'octubre:

Els gegants de l'Arboç, amb els vestits nous estrenats l'any 1929, varen actuar al Vendrell per la Festa Major de l'any 1930. (Guixens).

A las 10 - Festival Infantil al Camp d'Esports, Drac, gegants, nanos, bastons, ball de diables i puxinelis amenitzat per a la Coble.

El programa de mà editat per la fira respecta en part el festival, en el qual inclou el número dels gegants i nans:

Dissabte, dia 16: Esplèndit Festival Infantil que tindrà lloc al camp d'esports, i al que hi queda convidada tota la xicalla de la vila i dels pobles comarcans. Pendrán part a la festa Gegants i Nanos, Xiquets de Valls, putxinel·lis, cobla de sardanes i altres numeros atraients.

Durant la tarda animarán la vila els Xiquets, gegants, nanos i demás comparses.

Passades festes el setmanari *Baix Penedès* ens comenta a l'entorn dels gegants:

Després de donar la volta al món, encara en sobraria per a fer unes llaçades al coll dels gegants i nanos, qui han fet les delícies de la quitxalla en la Festa Infantil celebrada al Camp d'Esports, entre altres números de caient innocentó.⁽²⁵⁾

1930

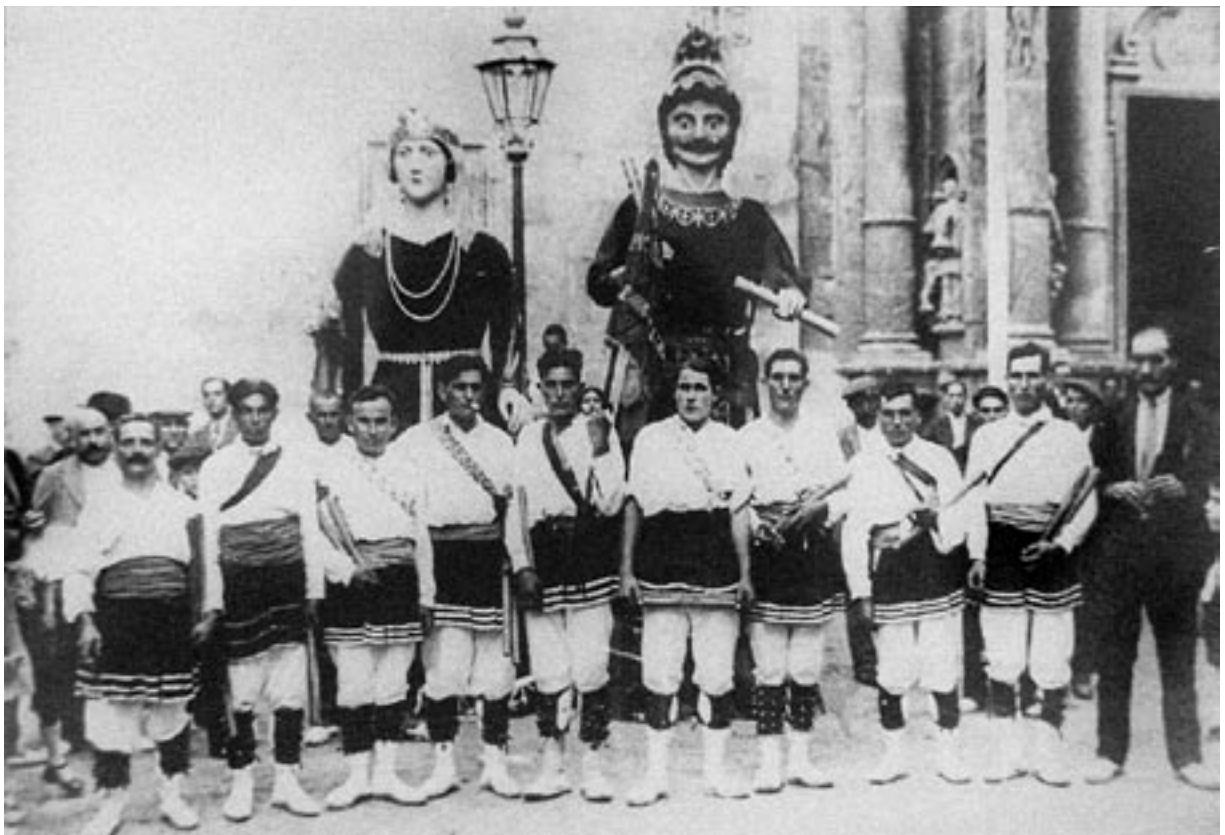
Amb tot això arribem a l'any 1930, un any transcendent per al fet geganter vendrellenc, ja que, en els tres mesos que van de la Festa Major a la Fira, la vila va materialitzar el seu vell somni de tornar a tenir una parella de gegants pròpia.

Per la Festa Major del 1930, la Comissió de Festes va llogar els gegants de l'Arboç, tal com anuncia detalladament el setmanari local:

La comisió de festes, amb el propòsit de donar a la present Festa Major tot el major caient possible de notes populars, ha demanat i lograt, que vinguin a la vila la parella de gegants propietat de la veïna vila de Arbós, els quals rondarán per els nostres carrers durant el dissabte i diumenge⁽²⁶⁾

L'estat de comptes de la Festa Major conservat a l'Arxiu Comarcal detalla que el pagament fet pels gegants fou de "Pagado a Gegants 190 pesetas".

Passades festes el Baix Penedès ens posa sobre la pista ja de la iniciativa sorgida a la vila de adquirir una parella de gegants:

L'Ajuntament de l'Arboç va cedir la seva parella de gegants a la Comissió de Festes de l'Ajuntament del Vendrell per tal d'animar els actes lúdics de la Festa Major del Vendrell de l'any 1930. (Guixens).

Les Dances POPULARS.- Quedaren reduïdes a un ball de bastons foraster i els gegants de la vila de l'Arbós, cedits per aquell Ajuntament. La vinguda de tant alts com populars arbosencs constituïren un esdeveniment per la gent menuda. Ells, amb la seva presència sembràren el grà de la iniciativa que acaba d'esclatar a la vila per a comptar també amb els imprescindibles gegants per les festes populars, com veurà el llegidor a altre lloc del present número.⁽²⁷⁾

Com ve assenyala el cronista, en el mateix número es publica una crida "Per la compra d'uns gegants i nans, per la vila".

16 d'octubre de 1930. Els nous gegants del Vendrell amb els vendrellencs que feren possible la seva adquisició. D'esquerra a dreta: Artur Ramon "Mariet", Maria Mallofré "Camada", Àngel Martorell, Bonaventura Bassa "Ventureta" i Pau Mercadé "Bitxus" (Guixens.)

cada vegada que esdevenen festes populars s'ha sentit ací la mateixa exclamació: ¡quina llàstima que'l Vendrell no tingui gegants i nans! I, naturalment, en les passades festes i davant de que enguany, com altres vegades, s'han anat a cercar a fora, uns veïns amb el més bon humor, decidiren plantejar la qüestió en un plà de viabilitat i es consultà el cas a prohoms que encoratjaren la iniciativa, i de seguida afluiren ofertes de tota mena i s'ha constituït la corresponent Comissió, i s'han obert llistes de donatius que s'engroixeixen notablement, i la cosa marxa pel camí més planer que hom puga imaginar, tot el qual fa creure que dintre de breu temps el Vendrell tindrà els seus populars i propis gegants i nans [...]. A tal fi, queden obertes llistes de recaptació a la redacció d'aquest setmanari i a casa de Bonaventura Bassa, tocineria; Pau Mercadé, rellotgeria i A. Ramon Foix, ferreteria; on poden dirigir-se aquells que desitgin contribuir-hi.⁽²⁷⁾

El diari barceloní La Vanguardia del 19 d'octubre de 1930 es feia ressò de l'estrena dels nous gegants del Vendrell i dels cinc nans que havien debutat pels carrers de la vila per la Fira de Santa Teresa.

La llista de donatius que es va anar publicant a partir d'aquest número al setmanari *Baix Penedès* fins a l'11 d'octubre de 1930 l'encapçalaven els tres promotors i encarregats de fer realitat la idea, Artur Ramon i Foix "Mariet", Pau Mercadé i Jornet "Bitxus" i Bonaventura Bassa i Ramon "Ventureta". La llista de donatius per a l'adquisició dels nans, reservada per a la canalla, l'obren els fills dels dos primers, Plàcid Ramon i Amadeu Mercadé Soler.

El dijous 16 d'octubre de 1930, en el marc de la vendrellenca Fira de Santa Teresa, la nova parella de gegants i cinc nans feien la seva arribada a la vila, acompanyats pel flabiolaire Josep Saumell Esteve (1879-1957) i pels coneguts grallers els Romeas. De la seva estrena, se'n feren ressò fins i tot alguns diaris d'abast nacional, com ara *La Vanguardia* de 19 d'octubre de 1930, que publica la fotografia dels gegants i els cinc nans amb un peu que expressa clarament: "Vendrell. Los gigantes y cabezudos adquiridos por suscripción pública, ante las Casas Consistoriales, con motivo de las ferias y fiestas de Santa Teresa." A partir d'aquí l'activitat gegantera vendrellenca ha restat garantida amb continuïtat en el temps fins als nostres dies.

TAULA CRONOLÒGICA DE LA PRESENCIA GEGANTERA AL VENDRELL AL SEGLE XX (1900-1930)

ANY	1907	1908	1913	1917	1920	1926	1930
MOTIU	Carnaval	Festa de Sant. Pere	Festa Major	Festa Major	Corpus	Fira de Sta. Teresa	Festa Major i Fira
GEGANTS	X	X		X	X	X	X
NANS			X	X	X	X	X
ORIGEN			Tarragona	Barcelona			L'Arboç El Vendrell

NOTES

- (1) Jaume RAMON I VIDALES. *Antigues Confraries en nostra parròquia i llurs festes populars*. El Vendrell 1896.
- (2) Frederic MARTÍ ALBANELL, pvre. "Origen i significació dels gegants i nans", article publicat al setmanari *Baix Penedès* núm. 1.283 i 1.284 d'1 i 8 de novembre de 1930.
- (3) Llibre de comptes administracions de confraries 1774-1778/80. Pàg. 107 AHPV.
- (4) Llibre de confraries 1720-1842/44. Pàg. 22. AHPV.
- (5) Salvador ARROYO I JULIVERT. "Retaules i retaulistes a l'església del Vendrell - III: obres anònimes del segle XVIII". *Miscel·lània Penedesenca XX*. IEP. 1994.
- (6) Llibre de comptes de la Confraria de la Minerva. Llibre de confraries 1725-1852. AHPV.
- (7) Joan Josep ROCHA. "Reculls de balls de diables", pàg. 7. Sitges 1983.
- (8) Llibre d'ordres de l'Ajuntament del Vendrell (1768-¿). AHCV.
- (9) Jan GRAU MARTÍ. *Gegants*, pàg. 16 i 51. Ed. Columna. Col·lecció Terra Nostra núm. 37. Barcelona 1996.
- (10) *Diario de Barcelona* de dilluns 21 de juliol de 1850.
- (11) Ramon RAMON I VIDALES. "Recorts de Noy", article de costums publicat a *Lo Vendrellench* núm. 409 de 26 de juliol del 1900, pàg. 2. També es va publicar al programa de Festa Major del Vendrell del 1917 amb el títol "Vigília de Festa

- Major". El trobem igualment editat en el programa de Festa Major del 1970, amb il·lustracions de Francesc Guinovart Aymerich "Cisco Guinovart".
- (12) Ricard SOLSONA I VALLS. *Llibre dels Gegants i altres entremesos de Reus*. Pàgs. 99-146 i 147. Carrutxa. Reus, juny de 1987.
- (13) Ramon RAMON I VIDALES. "L'endarroc del Castell", article de costums publicat a *La Crònica de Valls* núm. 169 de 12 de setembre de 1908.
- (14) Josep AIXALÀ I CASELLAS. *Hores vagaroses*, pàg. 136. El Vendrell 1932.
- (15) Salvador ARROYO I JULIVERT. *El Ball de Diables del Vendrell*, pàg. 42. El Vendrell 1990.
- (16) Narcís BAS I SOCIÀS. "La Nari", fragment publicat al setmanari *Baix Penedès*, núm. 1.041 de 27 de febrer de 1926.
- (17) Jaume Carner i Romeu al pròleg de l'obra de Josep Aixalà i Casellas *Pensant en la vila*. El Vendrell 1929.
- (18) Setmanari *El Vendrellense* núm. 231 de 28 de febrer de 1897, pàg. 3.
- (19) Setmanari *El Vendrellense* de 30 de juliol de 1899, pàg. 3.
- (20) Setmanari *Baix Penedès* de 4 de juliol de 1908.
- (21) Setmanari *Baix Penedès* núm. 594 de 4 d'agost de 1917.
- (22) Setmanari *Baix Penedès* núm. 741 de 29 de maig 1920, pàg. 3.
- (23) Setmanari *Baix Penedès* núm. 742 de 5 de juny de 1920, pàg. 2.
- (24) Article "Ecos de la Fiesta Mayor" signat per A. C. y T., publicat al setmanari *El Vendrellense* segona època, núm. 588 de 4 d'agost de 1923, pàg. 2.
- (25) Article "Espectacles", signat per refran i publicat al setmanari *Baix Penedès* de 23 d'octubre de 1926, pàg. 3.
- (26) Article "Informatives" publicat al *Baix Penedès* de 25 de juliol de 1930.
- (27) Article "Informatives", publicat al *Baix Penedès* del 2 d'agost de 1930, pàg. 6.